

Шпица: „СРПСКИ ЗВУЦИ - Емисија којом обнављамо сећање на наше музичко наслеђе“

Спикер: Овај пројекат суфинансиран је од стране Министарства информисања и телекомуникација Републике Србије. Ставови изнети у подржаном медијском пројекту нужно не изражавају ставове органа који је доделио средства.

Гордана Јоцић, ауторка и водитељка:

Композитор Коста Манојловић био је оснивач и први ректор музичке академије, ерудитски професор историје музике, хармоније и српског црквног појања. Иако су његови напори усмерени на основање музичке академије у Београду, што је и остварио 1937. године и допринос свеобухватној професионализацији српског музичког живота, нажалост све је добило злослутни обрт са променом званичне државне идеологије након завршетка Другог светског рата. Манојловићев културни и друштен активизам, као и његова улога очеве фигуре српског музичког естаблишмента, значили су да ће постати персона нон грата у промењеним политичким и идеолошким околностима након рата. У данашњој емисији желели смо да вам представимо његову композицију песме „Земље Скендербегове“, али како нисмо успели да дођемо до тонског записа ове композиције, уместо ње слушаћете неке друге песме овог аутора. А наша стална саговорница је Ања Лазаревић Коцић, музиколог.

Ања Лазаревић Коцић, музиколошкиња:

Коста Манојловић је, у суштини, једна јако занимљива личност овог периода прве половине 20. века из више разлога. Тај композиторски опус Манојловићев је можда најмање познат у односу на неке друге ствари које је радио, између осталог неке ствари које су везене за музиколошку делатност, за бројне напаве које је оставио својим савременицима, што је био врло важан допринос тада... И просто тај педагошки део његовог живота и рада, тај момент да је он препознат као једна од кључних фигура за оснивање музичке академије у Београду, данашњих факултета музичке уметности, на ком је јако дуго и радио и био први ректор и нажалост, након Другог светског рата, мало пре смрти, постао неподобан у новој ситуацији у држави и морао је да оде са факултета ког је основао. Тако да Манојловић јесте ту једна важна личност, а кад погледате његово стваралаштво, ви заправо, видите једног човека који је, прво, имао интересантно образовање. Он је завршио, по данашним стандардима, хајде да кажемо, нижу музичку школу, односно тадашњу музичку школу, где су му наставници били Мокрањац и Милоје Милојевић. Касније је имао прилике, као млад композитор, да сарађује са, такође тада релативно младим, Стеваном Христићем, па да просто купи неке утицаје и од те нове, потпуно нове тада, јако савремене генерације композитора, то је генерација такозване прве етапе српског музичког модернизма - Христић, Милојевић, Коњовић. И онда је отишао на студије на кратко у Москву, опет захваљујући стипендији и неким дивним људима одавде, који су препознали просто и тај таленат који је имао и једну вољу и жељу да ради, да буде помоћ испрва многим нашим диригентима у разним певачким друштвима, у којима је и сам певао, онда учествовао као помоћник диригента, хоровађа, припремао те хорова и након Москве одлази у Минхен, у ком су се иначе многи наши композитори школовали, поготово у

том периоду краја 19. и почетка 20. века. И неко је ко је имао једно животно искуство, које га је доста обликовало и касније утицало на његов рад, а то је прелазак Албаније. Дакле, он је прешао, заправо, за време Првог светског рата са српском војском 1915. године Албанију. И, много, много касније, заправо, 20-их и 30-их година, ви те утицаје видите и кроз теме којима се окреће, а и чујете у самој музици, у тој музичкој тематици. Ту мислим на „Песме земље Скендербегове“, дакле, где је он и писао о томе да је, заправо, тај албански фолклор и тај неки предео наших територија које су близу Албаније, где су, наравно, ти утицаји врло измешани. Дакле, то су неке ствари које су њега релативно занимале, интересовале, из тог неког личног афинитета, а са друге стране, јесте, од самих почетака, био задојен том идејом српског музичког фолклора и негде настављао у једном новом руху и новом стилу, оно што су радили и Маринковић и Мокрањац. Тако да сада тих песама има.

Гордана Јоцић, ауторка и водитељка:

Ја сам управо желала да вас питам, да вас вратим за тренутак на тему „Песама земље Скендербегове“. Нажалост, ево, ми смо покушавали да дођемо до те композиције да је чујемо и да је чује наша публика и нисмо успели да дођемо до ње. Кажите ми, шта се то дешава са музиком Косте Манојловића, зашто нема снимака?

Ања Лазаревић Коцић, музиколошкиња:

Са музиком Косте Манојловиће се дешава ситуација која се дешава са многим композиторима, дакле, није усамљен у томе, а то је чињеница да много те музике не постоји на трајним снимцима или су евентуално ти трајни снимци изгубљени, уништени из неког разлога, јер су били јако стари. Данас, оно што је евентуално доступно, су често врло стари снимци. Тако, код Косте Манојловића наилазите на снимки из 20-их и 30-их година прошлог века. Међутим, много тога никада није снимљено. И друга ствар која је проблематична јесу ноте, односно, чињеница да је до неких нота врло тешко и малтене немогуће доћи, а да одређене партитуре можете да нађете евентуално на једном месту у библиотеци у некаквом оригиналу. О томе причамо. И да су то такође и врло старе партитуре. Дакле, то није после додатно штампано. Што се тиче Косте Манојловића и његовог стваралаштва, неке ствари су се мало помириле последних 15-так година отприлике, јер су и организовани неки научни скупови везени за његово стваралаштво у Музиколошком институту, који, наравно, врло предано ради на очувању свог тог нашег музичко-културног наслеђа, али, се друге стране, ситуација је јако лоша. Нема се ни ресурса, ни времена за све. Тако да, питање је када ће све то бити и дигитализовано и одштампано и снимљено, просто то је негде наша реалност и наша тужна свакодневица. И што се тиче Манојловића и многих других композитора.

Музика

Гордана Јоцић, ауторка и водитељка:

Читала сам о самим „Песмама земље Скендербегове“, да су то песме за шест хорова и да је то, заправо, једно уметничко транспоновање албанских песама. Шта се још зна о томе, одакле се уопшто учи о таквој једној композицији и зашто се таква једна композиција истиче као значајна, а не можемо нигде је чујемо?

Ања Лазаревић Коцић, музиколошкиња:

То је врло проблематично са учењем. Знате, ми о томе никада нисмо учили. Просто немате извор из ког ћете учити. Зна се из написа самог Косте Манојловића, из написа о његовим делима, да је то тада било нешто важно, значајно. И у контексту музике као такве, уметности, а и у контексту тема којима се бавио. И друштвено је било значајно. Али даље о томе није писано. Ви немате студију ни о тој, ни о многим другим композицијама. Један од разлога сигурно је чињеница да немате лак приступ ни нотама, ни музици да бисте се уопште упустили у анализу. Тако да је мало композиција Косте Манојловића које ви можете повремено да чујете на репертоару. Или када су у питању хорови, ту има неколико композиција хорских, за мешавити хор, које се релативно често изводе. И постоје неке инструменталне композиције, иако генерално је у његовом опусу мало инструменталне музике. Али има неколико композиција за виолину и клавир, који су, можда негде и најизвођенија његова дела.

Гордана Јоцић, ауторка и водитељка:

Такође ме је збунула још једна чињеница. Прегледала сам јутуб канал као једну библиотеку музичких садржаја различитих жанрова. Тако сам се подсетила да постоји и школа која носи име Косте Манојловића, да постоје фестивали који носе име Косте Манојловића. И некако сам остала зачуђена - кад имамо једно и друго, зашто они не негују то стваралаштво?

Ања Лазаревић Коцић, музиколошкиња:

Коста Манојловић је, у суштини, негде био врло скрајнут након Другог светског рата и постао персонa нон грата. Зашто - није најјасније, јер ништа проблематично толико не постоји ни у његовом писању, ни у његовом композиторском раду, нити некаквом активизму, али просто јесте био некаква врло чврста спона са оним што је Србија, односно Југославија, била пре Другог светског рата. Дакле, од тог неког личног ангажовања и преласка Албаније са нашом војском, до тога да је писао ту неку врсту тужбалице, односно посмртне или жалобне музике након убиства краља Александра. Па је онда био јако дуго, ја мислим целих 30-их година, читава једну деценију заправо, осим тога што је био диригент Певачког друштва „Мокрањац“, био и професор музичке школе, али и Богословије, односно данашњег Теолошког факултета. Дакле, некако се врло бавио у том контексту методологије и методике учења, заправо, српског црквеног појања. И то је нешто чега никада није хтео да се одрекне. Дакле, то је на неки начин покушавао да уврсти и у сва предавања на тадашњој Музичкој академији, са које је, како сам напоменула на почетку, заправо, склоњен, уклоњен пре времена за пензију. Неко је ко је јако био посвећен духовној музици генерално, иако он и нема много духовних дела и композиција, али се бавио духовном музиком других српских композитора. И оно што је интересантно, међу првима је у тадашњој држави извео неке заиста класике духовне музике Европе, уопште до тад. Једна је чувена Палестринина „Миса Папе Марчели“, дакле једна од најчувенијих миса у историји музике до данас. Ето, то је он, на пример, извео и потенцирао целу ту причу. Тако да је врло могуће да је просто био неко о коме није баш било пожељно причати и писати, бар неко време, а онда, као што то обично бива, просто неке следеће генерације забораве да се баве тиме... Тако да, требало је много времена док Коста Манојловић,

сем тог имена које носи нека школа, заправо не буде враћен негде том нашем уметничко-музичком канону. Е сад, ја се надам да се полако он томе враћа.

Гордана Јоцић, ауторка и водитељка:

Као што сам рекла, у немогућности смо да пустимо нашим слушаоцима „Песме земље Скендербегове“. Најближе музици тог подручја што сам успела да пронађам јесте песма „Призрене стари“. Па, да ли се нешто знао о тој композицији више?

Ања Лазаревић Коцић, музиколошкиња:

Ништа више од тога да је то заправо вероватно такође дошло из тог периода преласка Албаније, када је он, наравно, као и сваки музичар и композитор, просто купио и ту музику коју је могао да чује, записивао где би могао, кад би могао, и касније то на неки начин уврстио у нека од тих својих дела. Тако да се претпоставља да је исто у том неком периоду он записао и те неке мелодије које су касније просто уврштене у ту песму, ту композицију.

Музика

Гордана Јоцић, ауторка и водитељка:

Ми ћемо данас, осим ове композиције „Призрене стари“, чути и неколико других његових композиција, пре свега композицију „Моја драга“, затим „Север дува“, „Игра удовица“, „Игра косача“.

Ања Лазаревић Коцић, музиколошкиња:

„Моја драга“ је једна типична романтичарска соло песма. Дакле, то је једна од оних композиција где ви видите Косту Манојловића, како је заправо сада он, као једна млађа генерација, тај романтизам који је наследио од Мокрањца и Маринковића, поготово кад су соло песме у питању, како се сада он с тим неким наслеђем романтичарским носи. Дакле, врло, врло јак утицај и тих претходних генерација, типичан позни романтизам, музички гледано. А онда имате те занимљиве композиције које су заправо негде биле и најпознатије до сад нашој публици, јер су, чини ми се, извођеније од многих других, па и од ових соло песама. А то су, заправо, ове инструменталне композиције које сте Ви поменули, „Игра удовица“, „Игра косача“, то су, у суштини, минијатуре за виолину и клавиру, опет једна романтичарска форма, али сада камерна музика у питању. Та „Игра удовица“ је нешто што је очигледно инспирисано некаквим тужбалицама, са ових простора генерално и у смислу мелодије, и у смислу неког ритма и хармоније. А „Игра косача“ можда је још популарнија, зато што је бржа композиција, има тај врло специфичан ритам, дакле, врло јасно инспирисана фолклором, и тим неким елементима, хајде да кажемо, фолклора. Врло кратка дела, али ефектна. И оно што може да се види, по ономе што је доступно, је чак да се свирају понекад у иностранству, дакле, где има их наших људи, али и онако добро су примљене. И на крају сте поменули „Север дува“.

Музика

Ања Лазаревић Коцић, музиколошкиња:

„Север дува“ је хорска композиција, дакле композиција за мешовити хор и јако је ефектно дело. Једно од тих Манојловићевих хорских дела, које се исто повремено може чути, а има је чак и у неколико снимљених варијанти. И „Север дува“ је негде једна од оних композиција за које је Манојловић сматрао да је то врхунац његовог стваралаштва. Он је претежно био посвћен вокалној музици, мање вокално-инструменталној и још мање инструменталној. Дакле, вокалност је негде била његов главни фах. И ту се јасно види то његово интересовање за национални израз у хорском стваралаштву, опет под утицајем и Мокрањца и Маринковића. Не треба заборавити да је он радио доста са самим Мокрањцем, прво у Београдском певачком друштву, где је касније и сам био диригент и просто је писао дела која би он радо изводио са хоровима. Јако је добро познавао хорски апарат, тако да кажем и сваки глас понаособ и то се добро види у овом делу, где постоје те неке народне мелодије, односно мелодије које су бар писане по узору на народну музику и народну песму и нека врста инвентивности, јер ту има и нечега што бисмо могли да зовемо полифонијом гласова. И врло је интересантно, јер „Север дува“ припада збирци, у суштини, хорских композиција. И по ономе што се зна и ово дело је било обједињено у збирку са „Песмама из земљи Скендербегове“. Дакле, то су неки подаци који постоје, и претпоставља се да је то било тако.

Дакле, ово је композиција за мешовити хор из 1933. године, а зна се да су и „Песме из земљи Скендербегове“ настале исте године. Иначе, композиција почиње тим неким неизменичним упадима гласова у врло дисонантним сазвучјима и у суштини би то требало да осликава некакве бурне налете ветра како су то и неки критичари писали након премијере самог дела. А онда имате нешто што би личило на разговор двоје људи, заправо тог мушког и женског хора. Та супротстављеност прелази у неку врсту дијалога и на крају ти неки громки поклици или нешто што личи, заправо и на поклич и на одзив у некаквом зимском пејзажу, међу некаквим планинама, суровом неком амбијенту и то играње са смим звуком и са тим мушким и женским хором, јесте нешто што је у суштини увек интересантно извођачима, интересантно је публици. Дакле, имате једно ефектно дело, најпростије речено.

Музика

Гордана Јоцић, ауторка и водитељка:

Слушали сте још једну емисију из серијала „Српски звуци“ суфинансираног средствима Министарства информисања и телекомуникација Републике Србије. У реализацији учествовала екипа Радија Златоусти. Производња децембар 2025. године.